

Державний університет "Львівська політехніка"

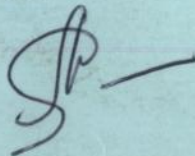
Лінда Світлана Миколаївна

УДК 72.035 (477.8)

Стилістичні та архітектурно-композиційні аспекти розвитку
архітектури Львова періоду історизму у XIX - поч. XX ст.

18.00.01 - теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Автореферат на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping letters and a long horizontal stroke extending to the right.

Львів – 1999

72.0254
 Дисертацією є рукопис.
 Роботу виконано у Державному
 (ДУ "ЛП") Міністерства освіти України

Науковий керівник : кандидат архітектури, професор
ЧЕРКЕС Богдан Степанович,
 завідуючий кафедрою художніх основ та історії
 архітектури Державного університету
 "Львівська політехніка"

Офіційні опоненти : доктор архітектури
МАРДЕР Абрам Павлович,
 заступник директора Науково-дослідного інституту
 теорії та історії архітектури і містобудування,
 м. Київ

кандидат архітектури, доцент
КРИВОРУЧКО Юрій Іванович
 завідуючий кафедрою містобудування
 Державного університету
 "Львівська політехніка"

Провідна установа : Українська академія мистецтв Міністерства
 культури та мистецтв України, м.Київ

Захист відбудеться "28" жовтня 1999р. о 14 годині на засіданні
 спеціалізованої вченої ради К.35.052.11 Державного університету "Львівська
 політехніка": м. Львів, вул. Бандери, 12, кімн. 226
 у бібліотеці Державного університету "Львівська політехніка": м. Львів, вул.
 Професорська, 1.

Автореферат розісланий "27" вересня 1999р.

Вчений секретар
 спеціалізованої вченої ради
 канд. арх., доцент

Бевз М.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Львів - важливий політичний, культурний, адміністративний центр Галичини - належить до найбагатших міст України за кількістю і цінністю історико-архітектурних пам'яток, де кожний період зробив свій внесок у формування своєрідного архітектурного середовища. Період історизму, який припадає в основному на II пол. XIX ст., був часом бурхливого архітектурного розвитку міста, інтенсивного територіального росту. Проте через його довготривале несприймання і недооцінку залишився для нас практично невідомим.

Актуальність теми дослідження визначається такими положеннями :

- у зв'язку з активною інтеграцією нашої держави у світову спільноту потреба вивчення своєї історичної та мистецької спадщини набула особливої гостроти. У цьому контексті стало необхідним систематизувати і проаналізувати всю архітектурну спадщину нашої країни, зокрема це стосується Львова - міста, архітектурна цінність якого визнана світовою громадськістю;

- екстер'ери споруд Львова доби історизму формують архітектурний образ центральної частини міста, при цьому, незважаючи на велику кількість публікацій, загальної картини розвитку архітектури цього періоду у стилістичному і архітектурно-композиційному аспектах створено ще не було;

- основними аспектами архітектурної діяльності сьогодні у центральній частині міста є реконструкція та адаптація під нові функціональні потреби споруд, більша частина яких належить доби історизму. Для успішного і комплексного проведення таких робіт необхідно визначити основні принципи у формуванні стилевих і архітектурно-композиційних вирішень будівель Львова цього періоду;

- історія архітектури доби історизму достатньо повно висвітлена у зарубіжних джерелах, а те, що останнім часом в Україні приділяється все більше уваги проблемам цієї архітектури, зростає зацікавленість творчістю тогочасних архітекторів, історією будівництва окремих споруд, свідчить про те, що настав час доповнити і наші знання про архітектуру даного періоду.

Проблеми архітектури Львова доби історизму були порушені у дослідженнях широкого кола спеціалістів. Архітектурі міста II пол. XIX ст. окремі розділи присвячувалися у загальних працях з історії архітектури Львова¹. Також були проведені дослідження з конкретних проблем архітектури II пол. XIX ст.: стилістичні аспекти², персоналії³, історії будівництва окремих споруд⁴, містобудівельні трансформації Львова⁵. Разом з

¹ І. Белиня - Холодешський, Й. Вічковський, В. Вуйшик, Р. Липка, Ю. Неальговський, В. Овсійчук, Г. Островський, Т. Трегубова, А. Шуляр.

² Ю. Бірюльов, Т. Маньковський, Я. Пурхля.

³ І. Жук, С. Лоза, О. Нога, Б. Черкес.

⁴ Ю. Бірюльов, М. Долінська, І. Жук, М. Літінський, Р. Могилнич, В. Проскураков, І. Сьомочкін, Б. Черкес.

⁵ М. Бев, М. Ковальчук, К. Павловський, М. Сепіл, О. Шишка, Ф. Чернер.

тим у дослідженнях, які присвячені вивченню як окремих, так і загальних проблем архітектури періоду історизму, прослідковується недостатня скоординованість і відсутність систематизації.

Мета дослідження - визначити передумови, закономірності і особливості розвитку стильових і композиційних вирішень в архітектурі будівель Львова періоду історизму та виявити їх значення для становлення архітектури Львова у ХХ ст.

Задачі дослідження :

1. Систематизувати результати попередніх досліджень, визначити загальнонаукові методи для проведення дослідження і розробити методику стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу.
2. Виявити передумови і сукупність факторів внутрішніх та зовнішніх впливів на розвиток архітектури Львова у період історизму.
3. Визначити загальні тенденції розвитку архітектури Львова у II пол. XIX ст.
4. Виявити і охарактеризувати стильові спрямування в архітектурі міста у період історизму та визначити закономірності у їх розвитку.
5. Виявити принципи побудови архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд періоду історизму та визначити закономірності у їх розвитку.
6. Провести порівняльний аналіз основних тенденцій розвитку львівської архітектури доби історизму з загальноєвропейськими тенденціями та визначити особливості львівського шляху розвитку.
7. Виявити значення архітектури періоду історизму для подальших процесів розвитку архітектури Львова у ХХ ст.

Об'єкт дослідження - стильові і архітектурно-композиційні вирішення в архітектурі житлових і громадських споруд Львова періоду історизму.

Проблема дослідження - формування і розвиток стильових і архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд Львова періоду історизму.

Як робочу гіпотезу висунуто припущення, що закономірності у розвитку стильових і композиційних вирішень в архітектурі Львова періоду історизму співпадали із загальноєвропейськими тенденціями, проте їй були притаманні свої особливості, зумовлені специфікою політико-економічної ситуації, а власні архітектурні традиції спричинили формування самобутньої архітектурної школи та вплинули на становлення архітектури Львова у ХХ ст.

Методи та методика дослідження. Дослідження проводилося з позицій комплексного і багаторівневого підходів, у якому були використані традиційні загальнонаукові методи, а також спеціально розроблена методика стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу.

Хронологічні межі дослідження. Крайня нижня межа дослідження - 10-ті роки XIX ст., оскільки у цей час формуються передумови для майбутнього розвитку архітектури історизму. Основний період дослідження -

1850-1900 рр., оскільки історизм у цей час стає панівним напрямком у архітектурі міста - це час його розквіту. Крайня верхня межа дослідження - 20-ті роки ХХ ст., коли закінчується будівництво деяких споруд доби історизму. Також був проведений аналітичний огляд розвитку архітектури Львова у ХХ ст. (по сьогоднішній день).

Територіально вибір об'єктів дослідження обмежений територією міста, яка була забудована у період історизму.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у результаті дослідження вперше створено цілісну картину формування архітектури Львова періоду історизму. На основі запропонованої методики стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу виявлено закономірності у формуванні стильових і композиційних характеристик в архітектурі споруд Львова періоду історизму. Виявлено спільні тенденції у розвитку львівської і європейської архітектури, особливості львівського шляху розвитку, а також значення львівської архітектури доби історизму для становлення архітектури Львова у ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Напрямок проведеного дослідження співпадає з основним напрямком наукової роботи кафедри історії та художніх основ архітектури - "Вивчення архітектурної спадщини та значення художніх дисциплін у формуванні творчого мислення архітекторів".

Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному узагальненні і систематизації результатів попередніх досліджень, у постановці мети і формулюванні задач, розробці спеціальної методики дослідження, у систематизації і аналізі великого обсягу фактичного матеріалу.

Дослідження має достовірну інформаційну базу, яка була сформована у результаті самостійно проведених автором архівних пошуків і натурального обстеження.

Практична цінність дослідження полягає у наступному:

- значний архівний матеріал, зібраний та систематизований автором, є важливою джерелознавчою базою для проведення детальніших досліджень з історії архітектури Львова, а також при вивченні архітектури України доби історизму;

- дослідження значно доповнює відомості про архітектуру Львова доби історизму і може бути використане як матеріал для навчальної та наукової літератури з вивчення історії архітектури Львова;

- результати дослідження можуть використовуватися при проведенні реконструкції та реставрації будівель Львова доби історизму;

- методика дослідження може бути запропонована для вивчення аналогічних процесів розвитку архітектури у інших містах України;

- розроблена система класифікаторів у комплексі з результатами дослідження створили універсальну систему для вивчення архітектури Львова у добу історизму і можуть бути вихідним пунктом для проведення подальших досліджень та підставою для їх координації.

Предметом захисту є такі наукові результати:

1. Визначені закономірності у розвитку стилевих і архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд Львова доби історизму.
2. Визначені особливості у розвитку стилевих і архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд Львова у період історизму.
3. Виявлене значення львівської архітектури доби історизму для подальшого архітектурного розвитку Львова у ХХст.

Апробація роботи. Матеріали дослідження були представлені на міжнародних конференціях: “Архітектура як відображення ідеології” у 1997 р., м.Львів; “Юліан Захарієвич і значення його діяльності напередодні ХХІ ст.” у 1998 р., м.Львів; а також на науковій конференції Архітектурної Комісії НТШ у 1999 р., м.Львів. По матеріалах дослідження опубліковано 6 статей, дві з яких виконані у співавторстві, 1 стаття у друці.

Структура і обсяг роботи. Текстова частина дисертації складається зі вступу, 5-ти розділів і висновків, бібліографічного переліку, додатків, ілюстративної частини. Обсяг дисертації: 150 сторінок основного тексту, 53 сторінки додатків, бібліографічний перелік кількістю 220 позицій, 35 планшетів з ілюстраціями.

ЗМІСТ РОБОТИ

РОЗДІЛ 1. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ. Розділ присвячений аналізу літературних джерел і науково – дослідних робіт. Узагальнення і систематизація результатів аналізу попередніх досліджень з архітектури Львова доби історизму допомогли конкретизувати ті питання, які залишилися не висвітленими. Виявлено, що комплексної картини розвитку архітектури міста у II пол. XIX ст. створено не було. Особливо невизначеною є ситуація у стилевому і архітектурно-композиційному аспектах. Деякі стилеві характеристики споруд використовуються механічно або неправильно, не введені у науковий обіг терміни, які давно стали звичними у європейській історії архітектури. Архітектурно-композиційні аспекти розвитку архітектури даного періоду порушені у дослідженнях ще не були. Для того, щоб висвітлити процес розвитку архітектури Львова доби історизму на тлі суспільно-економічного процесу були використані дослідження з суміжних дисциплін: історії, економіки, статистики.⁶

Для порівняльного аналізу були опрацьовані дослідження, присвячені проблемам архітектури європейського історизму⁷ і російського історизму⁸, а також були використані опрацювання з історії архітектури даного періоду у

⁶ Ф. Буяк, С. Гошовський, М. Грушевський, І. Крип'якевич, Н. Полонська – Василенко, Г. Осташевський – Баранський, Г. Сарбей, О. Субтельний, В. Фельдман, І. Шимонович.

⁷ Г. Барановський, Р. Вагнер – Рігер, М. Згурняк, П. Краковські, А. Мілобендські, А. Мілде, К. Мінью, А. Мораванські.

⁸ О. Борисова, Т. Каждан, С. Кириченко, А. Пунін.

інших містах України⁹ і з окремих проблем розвитку української архітектури¹⁰. Також були опрацьовані дослідження з теорії стилю¹¹ і теорії архітектурної композиції¹², на основі чого були визначені характеристики для проведення факторного аналізу об'єктів дослідження. Для визначення архітектурних прототипів у розвитку стильових і архітектурно-композиційних вирішень архітектури споруд Львова були використанні дослідження з загальної історії архітектури.¹³

Термін "історизм", який трактується двоюко: як професійно-світоглядна система поглядів і як напрям у архітектурі, широкоживаний у сучасній європейській, а також українській¹⁴ історії і теорії архітектури. У такому контексті термін "історизм" використаний у даному дослідженні.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ МЕТОДИ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ. У розділі викладені конкретні методи вирішення задач, а також спеціально розроблена методика стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу. З загальнонаукових традиційних методів у дослідженні були використані такі: аналіз і систематизація наукової літератури за тематикою дослідження, аналіз першоджерел, методи структурного, факторного, порівняльного аналізів, графоаналітичної систематизації, статистичних опрацювань, натурного і графічного дослідження.

Для успішного проведення дослідження була розроблена спеціальна методика стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу. Розробка методики була викликана необхідністю локалізації конкретних об'єктів для дослідження на основі певних об'єктивних показників. Для цього був проведений структурний аналіз і розроблена система класифікаторів (топологічного, функціонально-типологічного, стильового і композиційного), які склали вихідну типологію дослідження. За допомогою класифікаторів вдалося ефективно конкретизувати об'єкти дослідження з великої кількості споруд Львова, побудованих у добу історизму (1726 споруд житлових і громадських) і визначити їх множину для проведення факторного аналізу (всього 260 об'єктів). Для факторного аналізу був деталізований композиційний класифікатор і долучений ідентифікаційний класифікатор (рік проектування і авторство об'єкта дослідження), який визначався на підставі архівних матеріалів. Характеристики класифікаторів були згруповані по рівнях у відповідності до їх значимості і зображені у вигляді ієрархічної структури "дерева властивостей", яке у розгорнутому вигляді було представлене у матричній таблиці. Результати обстеження конкретних об'єктів, згруповані за

⁹ Ю. Асєєв, Л. Вайнгорт, І. Ігнаткін, Г. Логвин, В. Тимофієнко, В. Ясієвич.

¹⁰ С. Кілессо, А. Марлер, В. Чепелик, М. Юрченко.

¹¹ В. Біппер, Г. Земпер, А. Кашлун.

¹² І. Араухо, В. Іконніков, Н. Міловідов, І. Михайловський, Н. Смоліна.

¹³ І. Бартєнев, В. Батажкова, ВІА, В. Іконніков, А. Моллінгер, Н. Пєвзнєр, А. Уїттїк, Н. Хомутєцький, А. Шеффєр.

¹⁴ Архітектура: короткий словник-довідник / під загальною ред. Марлера А.П.- К: Будівельник, 1995. – с. 113.

хронологією проектування, були зафіксовані у матричній таблиці і стали підставою для проведення факторного і порівняльного аналізів. Детальніше інструментарій і процедура проведення факторного і порівняльного аналізів та узагальнення результатів дослідження представлені у відповідних розділах роботи.

РОЗДІЛ 3. СТАНОВЛЕННЯ І ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ ЛЬВОВА У ПЕРІОД ІСТОРИЗМУ. У розділі викладені результати аналітичного огляду розвитку архітектури Львова у період класицизму, проаналізовані фактори внутрішніх і зовнішніх впливів на становлення архітектури Львова у II пол. XIX ст. та визначені загальні напрямки розвитку забудови Львова у період, який вивчається.

Встановлено, що вже у період класицизму у розвитку архітектури Львова були закладені передумови для формування архітектури міста наступного стильового періоду. У суспільно - економічному аспекті Львів у той час отримав статус столиці провінції Австро-Угорщини, що стало основною причиною бурхливого розвитку міста протягом всього XIX ст. У містобудівельному аспекті у Львові відбулися важливі урбаністичні трансформації (ліквідація фортифікацій, розвиток забудови передмість, формування нового загальноміського центру), які визначили напрямки розвитку забудови Львова і у II пол. XIX ст. Встановлено, що архітектура Львова у період класицизму стилево вже не була однорідна. У місті розвивалися віденський класицизм у його "ренесансовій" формі, еллінізм, романтична неоготика, а згодом – віденська "урядова" архітектура, бідермайер. Також у той час у архітектурі міста формуються нові типи архітектурно-композиційних вирішень і поряд з класицистичними центрально-осьовими симетричними композиціями використовуються рівноакцентні, рівнозначні композиції для фасадів прибуткових будинків і асиметричні у індивідуальному житловому будівництві. У архітектурі бідермайєру львівський класицизм вичерпав свої можливості у розвитку, дійшовши до крайньої лапідарності і геометризму, а отже, зміна стильового спрямування в архітектурі міста була неминучою з огляду на необхідність подальшого архітектурного розвитку. Також виявлено, що зміна архітектурного стилю у Львові з класицизму на історизм відбулася різко у 1848-1850рр. і була результатом транспортування і трансплантації на львівський ґрунт зразків віденського будівництва.

Важливе значення для становлення архітектри міста у добу історизму мали фактори внутрішніх і зовнішніх впливів. Факторами внутрішніх впливів були такі:

1. Суспільно-політичні і економічні: статус міста як столиці провінції Австро-Угорської імперії, полінаціональний склад населення, взятий Галицьким сеймом курс на розвиток міста як адміністративного, культурного і освітнього центру Галичини, високий рівень економічного розвитку міста, а також специфіка розвитку місцевої будівельної промисловості;

2. Містобудівельні: рельєф міста, історично сформована масштабність забудови;
3. Нормативні: кадастрові карти, будівельні статuti ;
4. Візуально-естетичні: власна архітектурна спадщина, тривалі традиції місцевого будівництва.

Найважливішими факторами зовнішніх впливів були такі :

1. Подальша адміністративна залежність від Відня;
2. Подальша культурна залежність від Відня;
3. Впливи передових європейських архітектурних шкіл, які полягали у імпортуванні і культивуванні у Львові кращих зразків будівництва.

На основі аналітичного огляду формування архітектури Львова у II пол. XIX ст. були виявлені загальні тенденції розвитку архітектури Львова у період історизму. Після застою у міському будівництві у 1848 – 1870рр. основною тенденцією розвитку будівельного руху було невпинне, а з 1890р. – стрімке зростання темпів будівництва (у 1870 – 1880рр. у середньому за рік споруджували 34 будинки, у 1880- 1890рр. – 38 будинків, у 1890- 1900рр. – 136 будинків). Основний територіальний розвиток Львова припадає на 1870 – 1890рр., коли площа міста збільшилася на третину і становила на 1890р.-31,2 кв.км. З 1890р. місто територіально не зростало, проте його стрімкий розвиток відбувався за рахунок інтенсифікації використання наявної території. Враховуючи, що у цей час були перебудовані майже всі будівлі періоду класицизму, будівельним рухом у різному ступені (нове будівництво, перебудова, надбудова, зміна фасаду) було охоплено все місто, окрім середмістя, а це – 98 % загальної площі. За результатами аналізу територіального розвитку Львова у II пол. XIX ст. були визначені територіальні межі, а також основні вулиці дослідження.

РОЗДІЛ 4. ЗАКОНОМІРНОСТІ І СПЕЦИФІКА У РОЗВИТКУ СТИЛЬОВИХ І АРХІТЕКТУРНО – КОМПОЗИЦІЙНИХ ВИРІШЕНЬ В АРХІТЕКТУРІ СПОРУД У ПЕРІОД ІСТОРИЗМУ. У розділі, який представляє найважливішу частину дослідження, викладені результати факторного і порівняльного аналізів.

Метою факторного аналізу було виявити закономірності у розвитку стильових і архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд. Сильові вирішення охарактеризовані у таких напрямках :

■Визначення архітектурних прототипів і аналогів для стильових спрямувань у архітектурі міста. У своєму розвитку львівська архітектура даного періоду опиралася на широке коло історичних архітектурних прототипів, передусім, європейських: романська архітектура, готика, італійське Відродження (у всіх етапах його розвитку), французьке Відродження, німецьке Відродження, бароко, німецький еллінізм, власна класицистична архітектурна спадщина, візантизм, орієнтальна архітектура, а також форми національних стилів. Також у львівській архітектурі періоду історизму

- виявлені стильові спрямування, які базувалися на аналогічних формах неостилів, які розвинулися у європейському будівництві у середині століття: “аркадовий стиль” і стиль “Другої імперії”. На основі цих прототипів і аналогів у львівській архітектурі розвинулося 17 стильових спрямувань. До класичного напрямку належали такі: італійський неоренесанс, французький неоренесанс, німецький неоренесанс, стиль “Другої імперії”, неоеллінізм, необароко, “цитати класицизму”, еkleктика; до романтичного напрямку належали: неороманізм, неоготика, “аркадовий стиль”, “швейцарський стиль”, “орієнтальний стиль”, неовізантизм, “надвіслянська готика”, “народний романтизм”, а також у промисловому будівництві став розвиватися протифункціоналізм;
- Визначення динаміки змін стильових спрямувань. Основними факторами для аналізу стали: рік проектування споруди і її стильова характеристика. При розгляді стильових спрямувань за хронологією проектування споруд виявлено, що у часі вони змінювали одне одного. У архітектурі Львова 1848-1870рр. переважають стильові спрямування, побудовані на формах середньовічних стилів: “аркадовий стиль”, неоготика, а також розвиваються італійський неоренесанс, стиль “Другої імперії”, неоеллінізм. У 1870-1890рр. домінуючим стильовим спрямуванням стає неоренесанс, причому у 70-х роках переважають форми італійського неоренесансу, а у 80-х - французького, обмеженіше розвиваються німецький неоренесанс, неоеллінізм, стиль “Другої імперії”, у 80-х роках з’являється необароко. Серед романтичного напрямку розвиваються нероманізм (у сакральному будівництві), неоготика, “аркадовий стиль”, обмежено “швейцарський стиль”. У 1890-х - 1900-х рр. домінує необароко серед класичних спрямувань, а серед романтичних: неороманізм, “національний стиль”, згодом - “надвіслянська готика”, неовізантизм, орієнталізм;
 - Визначення базових елементів у формуванні стилів споруд. У результаті аналізу архітектури споруд за їх стильовими рішеннями виявлено, що базовим елементом у формуванні стилю споруди стає археологічно точно репродукована архітектурна деталь (або мотив). Розширення діапазону архітектурних прототипів і аналогів, з яких використовувалися архітектурні деталі (і мотиви) зумовлювали розвиток стильових спрямувань у архітектурі Львова періоду історизму, про що свідчить збільшення кількості одночасно існуючих стильових спрямувань: у 1848-1870рр.-6, у 1870-1880рр.-8, у 1880-1890рр.-12, у 1890-1900рр.-14. У процесі розвитку львівського історизму були сформовані певні комбінації архітектурних деталей, які характеризувати той чи інший неостиль;
 - Визначення причин вибору конкретного стилю при будівництві конкретних типів споруд. Виявлено, що в основі вибору конкретного стилю для конкретного функціонального типу споруд був принцип відповідності стилю фасаду функції споруди і пов’язаний з конкретним історичним архітектурним прототипом спектр асоціацій (як правило позаархітектурного

характеру). Специфічну роль у оздобленні фасадів споруд II пол. XIX ст. стала відігравати скульптура, яка служила меті конкретизації архітектурної теми будівлі.

Основними факторами для проведення архітектурно-композиційного аналізу стали: рік проектування споруди і такі характеристики фасадної композиції, як тип композиції фасаду, структурні елементи композиції фасаду, насиченість скульптурним і ліпним декором, хроматичне вирішення. Архітектурно-композиційні вирішення проаналізовані у таких напрямках:

▪ **Визначення архітектурних прототипів для розвитку архітектурно-композиційних вирішень у забудові Львова періоду історизму.** У результаті аналітичного огляду розвитку архітектури виявлено, що основні архітектурно-композиційні схеми фасадів споруд спиралися на такі фундаментальні архітектурні прототипи: італійське палаццо (для фасадів прибуткових будинків), італійська асиметрична вілла з вежею (для фасадів вілл і особняків), французький палац (для фасадів всіх громадських споруд, палаців, прибуткових будинків), романський або готичний костел (для архітектури сакральних католицьких споруд), візантійський храм (для православних церков).

▪ **Характеристика основних типів архітектурно-композиційних вирішень.** У архітектурі споруд Львова періоду історизму використовували 4 принципові архітектурно-композиційні схеми: рівноакцентна симетрична, центральна – осьова симетрична (2 підтипи), “кулісна” симетрична і асиметрична. У результаті аналізу кожної з принципових архітектурно-композиційних схем за функціональною типологією споруд були визначені метричні і пропорційні характеристики цілого фасаду і структурних частин фасадної композиції. Виявлено, що вибір архітектурно-композиційного вирішення залежав від функціонального призначення споруди, розмірів ділянки, розташуванні її у системі міської забудови.

▪ **Напрямки розвитку архітектурно-композиційних вирішень.** У результаті аналізу архітектурно-композиційних вирішень за хронологією проектування споруд виявлено, що вони у часі змінювалися. Їх розвиток відбувався такими шляхами: розширення діапазону структурних елементів фасаду (еркери, балкони, ризаліти), поступове збільшення кількості архітектурних деталей на площині фасаду, збагачення хроматичних вирішень. Таким чином спостерігається зміна плоскісних, графічних фасадних вирішень 50-х і 70-х років надмірно насиченістю і скульптурністю фасадів наприкінці століття.

Закономірностями у стилістичному розвитку стала послідовна хронологічна зміна стильових спрямувань у архітектурі Львова, збільшення їх кількості з наближенням до кінця століття. Закономірностями у розвитку архітектурно-композиційних вирішень став їх хронологічний розвиток від плоскісних фасадних вирішень до збагачених структурними елементами, насичених архітектурними деталями і хроматично збагачених. На основі цих

закономірностей, а також з врахуванням змін у суспільно – політичному та містобудівельному розвитку Львова у II пол XIX ст. були визначені такі етапи у розвитку архітектури міста у стилістичному і архітектурно – композиційному аспектах :

- I етап: ранній історизм, 1848 – 1870 рр.;
- II етап: зрілий історизм, 1870 – 1890 рр. ;
- III етап: пізній історизм, 1890р. – поч. XX ст.

На основі порівняльного аналізу були визначені особливості у розвитку архітектури львівського історизму у співставленні із загальноєвропейськими тенденціями :

- різка зміна стильових періодів (з класицизму на історизм) у Львові хронологічно співпадає з тим же процесом у Відні –1848р., що суттєво відрізняється від зародження архітектури історизму у інших європейських країнах (Німеччина, Франція), де ця зміна носила плавний, поступальний характер і хронологічна межа не може бути чітко визначена ;
- етапи розвитку архітектури періоду історизму у Львові послідовно співпадали із загальноєвропейськими етапами : ранній, зрілий і пізній історизм ;
- етапи розвитку архітектури львівського історизму хронологічно відставали порівняно з європейськими етапами (у середньому на 30-20 років на етапі раннього історизму, на 12-10 – на етапі зрілого, на 5-3 на – етапі пізнього). Характерною була тенденція до зменшення хронологічної різниці, у результаті чого у період модерну архітектура Львова вступила одночасно з європейською ;
- у процесі свого розвитку львівський історизм асимілював регіональні традиції будівництва, що спричинило до формування “національних” стильових спрямувань ;
- у період історизму у Львові була сформована сильна архітектурна школа.

РОЗДІЛ 5. МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ АРХІТЕКТУРИ ПЕРІОДУ ІСТОРИЗМУ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ПРОЦЕСІВ АРХІТЕКТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВОВА У XX СТ. У результаті аналізу архітектурного розвитку Львова у XX ст. було виявлене значення архітектури доби історизму для наступних періодів формування архітектури міста. У архітектурі “стилізаторського” напрямку модерну було безпосередньо продовжене “багатостилля” історизму у “модернізованому” необароко, італійському неоренесансі, німецькому неоренесансі, неороманізмі, неоготиці, розвинулися з форм “народного романтизму” “закопянський стиль” і український модерн, а також неокласицизм. Архітектурна деталь і надалі залишилася базовим елементом у формуванні “стилю” і фасадної композиції споруди, проте діапазон прототипів для її формування був розширений до мотивів рослинного і тваринного світу, змінився принцип археологічно точного репродукування архітектурної деталі на модернізацію. У архітектурі модерну безпосередньо перейшли архітектурно- композиційні вирішення, опрацьовані у період

історизму. Отже, архітектура періоду історизму стала фундаментом для розвитку наступного стильового періоду – архітектури модерну.

Традиції історизму періодично відроджуються у архітектурі радянського і пострадянського Львова. Новим етапом розвитку історизму у Львові стали 50-ті роки, коли з'явилися монументальні форми “сталінського історизму”. Ретроспективні тенденції у формі регіоналізму з'явилися у забудові Львова у 80-х роках, а з 90-х – вже як модернізовані форми архітектури періоду історизму у вигляді контекстуальних вставок. Спадщина доби історизму вже сама стала прототипом для пошуку нових архітектурних форм. Історизм, як світоглядна система і метод творчості, є важливою характеристикою архітектурного розвитку Львова не лише у XIX, але і у XX столітті.

Проблема подальшого вивчення і збереження цієї архітектури має пріоритетне значення, яке особливо зростає із включенням архітектури центральної частини міста (серед якої є багато об'єктів і періоду історизму) до реєстру світової архітектурної спадщини ICOMOS.

Дане дослідження розглядається автором, як початок роботи по комплексному вивченню архітектури Львова доби історизму.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Забудова Львова доби історизму формує архітектурне середовище центральної частини міста, при цьому ця архітектура залишається ще не досліджена у комплексі, незважаючи на велику кількість публікацій.

2. Для вирішення поставлених завдань окрім таких традиційних загальнонаукових методів дослідження, як аналіз літературних джерел і першоджерел, методи натурного дослідження, графоаналітичної систематизації і статистичних опрацювань, факторного і порівняльного аналізів, була розроблена методика стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу, яка ґрунтувалася на розробленій системі класифікаторів. Методика дозволила ефективно локалізувати об'єкти дослідження та визначити їх множину для проведення факторного і порівняльного аналізів. Розроблена система класифікаторів у комплексі з результатами стильового і архітектурно-композиційного аналізу створили універсальну систему для дослідження архітектури Львова періоду історизму у будь-якому аспекті.

3. На основі аналізу архітектурного розвитку Львова у I пол. XIX ст. встановлено, що класицизм у середині XIX ст. вичерпав свої можливості у розвитку форми, а зміст його не відповідав новим суспільно-політичним і економічним умовам. У I пол. XIX ст. “багатостиллям” львівського класицизму і формуванням нових архітектурно-композиційних вирішень були створені передумови для розвитку архітектури історизму. Зміна стильового спрямування з класицизму на історизм відбулася різко у 1848-1850рр. і була

пов'язана з транспортуванням і трансплантацією на львівський ґрунт зразків віденського будівництва.

4. Архітектура доби історизму розвивалася під впливами внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішніми факторами впливу виявлено такі: столичний статус міста і надання Львову права самоврядування, курс на розвиток міста, як адміністративного, культурного і фінансового центру Галичини, полінаціональний склад населення, високий рівень економічного розвитку, містобудівельні фактори, а також власна багата архітектурна спадщина. До зовнішніх факторів впливу належать такі: подальша адміністративна і культурна залежність від Відня, впливи передових європейських шкіл.

5. Аналіз загальних тенденцій розвитку архітектури Львова у період історизму засвідчив, що основною тенденцією розвитку будівельного руху після застою у будівництві у 1848-1870рр. було невпинне, а з 1890р.- стрімке зростання темпів будівництва. Основний територіальний розвиток Львова припадає на 1870-1890рр. – на час “горизонтального” розвитку міста, з 1890р. по поч. XX ст. місто розвивалося “вертикально” за рахунок інтенсифікації використання наявної площі. В цілому будівельним рухом у період історизму було охоплено 98% загальної площі міста.

6. За результатами стильового аналізу виявлено, що:

-на базі архітектурних прототипів у період історизму у Львові було сформовано 17 стильових спрямувань класичного, романтичного і протофункціоналістичного напрямку;

-хронологічно стильові спрямування змінювалися: у 1848-1870рр. переважали стильові спрямування, побудовані на формах середньовічних стилів, у 1870-1890рр. – неоренесанс, у 1890р.-поч. XX ст. –необароко і в кінці століття розвиваються форми національних стилів;

-базовим елементом у формуванні стилю споруди стає археологічно точно репродукована архітектурна деталь, а поступове розширення діапазону архітектурних прототипів, з яких використовувалася деталь, зумовлювало розвиток стильових вирішень у архітектурі Львова;

-основним критерієм для вибору стилю споруди було її функціональне призначення.

7. За результатами архітектурно-композиційного аналізу встановлено, що:

-прототипами для архітектурно-композиційних вирішень стали композиції фасадів італійського палацо (для прибуткових будинків), французького палацу (для фасадів громадських споруд, палаців, прибуткових будинків), асиметрична італійська вілла (для особняків і вілл), романські і готичні костели(для костелів), візантійських храмів (для церков). На основі цих архітектурних прототипів у Львові поширилися такі 4 принципи композиційні схеми: рівноакцентна симетрична, центральньоосьова (2 підтипи), кулісна симетрична і асиметрична;

-аналіз архітектурно-композиційних вирішень за хронологією проектування споруд засвідчив, що розвиток композицій фасадів проходив у таких напрямках: розширення діапазону структурних елементів фасадних композицій, збільшення кількості архітектурних деталей на площині фасаду, збагачення хроматичних вирішень;

-вибір архітектурно-композиційних вирішень залежав від функціонального призначення споруди, від розмірів ділянки і її розміщення у системі міської забудови.

8. На основі виявлених закономірностей у розвитку стильових і архітектурно-композиційних вирішень архітектури споруд були визначені такі етапи у розвитку архітектури Львова періоду історизму :

-I етап : 1848-1870рр.- ранній історизм;

-II етап : 1870-1890рр.- зрілий історизм;

-III етап : 1890р.-поч. XX ст. –пізній історизм.

9. У результаті порівняльного аналізу основних тенденцій розвитку архітектури періоду історизму у Львові і передових європейських тенденцій того часу виявлено:

-етапи розвитку архітектури доби історизму у Львові послідовно співпадають з етапами розвитку європейської архітектури;

-хронологічно ці етапи розвитку відставали від передових європейських країн, проте характерною була тенденція до зменшення хронологічної різниці (відставання спостерігалось у середньому на 30-20 років на етапі раннього історизму, на 12-10 – на етапі зрілого і на 5- 3 – на етапі пізнього);

-у процесі свого розвитку львівський історизм асимілював регіональні традиції будівництва, що спричинило формування “національних” стильових спрямувань і самобутньої архітектурної школи.

10. У II пол. XIX ст. були закладені фундаментальні основи для розвитку модерну, у якому були переосмислені на вищому рівні принципи архітектури історизму. Основна підстава архітектури історизму - звернення до історичних прототипів і вільне оперування ними - періодично відроджується у львівській архітектурі, такими періодами стали: “сталінський історизм” 40-х і 50-х років, регіоналізм 70-х і 80-х років, сучасний ретроспективний контекстуалізм. Спадщина доби історизму тепер стала сама джерелом для пошуку нових архітектурних форм.

Архітектура періоду історизму потребує подальшого детального комплексного і всебічного вивчення.

Основні висновки та положення дисертації висвітлені у таких публікаціях автора :

1. Черкес Б.С., Кулык С. Н. (Лінда С.Н.) Становление архитектуры советского Львова // Вестник ЛПИ № 263 «Резервы прогресса в строительстве и архитектуре».- Львов, 1990. - с.116-118.
2. Лінда С.М. Аналіз архітектурних розв'язків фасадів прибуткових будинків у Львові в період історизму // Вісник ДУ "ЛП" №358 "Архітектура": Львів, 1998.- с. 173-178.
3. Лінда С.М. Архітектурна діяльність Юліуша Гохбергера у Львові у період історизму // Вісник ДУ "ЛП" № 358 "Архітектура": Львів, 1998. – с. 178-181.
4. Лінда С.М. Райони новобудов // Львів : Туристичний путівник / загальна редакція А. Рудницького. – Львів : Центр Європи, 1999. –с.375-459.
5. Лінда С.М. Розвиток забудови Львова у період історизму // "Містобудування та територіальне планування": Науково- технічна збірка – К.: КДГУБА, 1999. –Вип. 3. – с. 88-91.
6. Лінда С.М. Архітектура Львова періоду історизму: закономірності і специфіка розвитку// Вісник ДУ "ЛП" № 375 "Архітектура": Львів, 1999. – с. 31-41 (стаття у друці).
7. Черкес Б., Лінда С. Особняк на перехресті доль // Особняк – 1998.- №2 (8).- с. 8-9.

АНОТАЦІЯ

Лінда С.М. Стилiстичнi та архiтектурно-композицiйнi аспекти розвитку архiтектури Львова перiоду iсторизму у ХIХ-поч.ХХст. - Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01.- Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Державний університет "Львівська політехніка", Львів, 1999 р.

У дисертації проведено наукове узагальнення результатів попередніх досліджень з історії архітектури Львова даного періоду. На основі розробленої методики стилістичного і архітектурно-композиційного аналізу визначені закономірності у розвитку стилєвих і архітектурно-композиційних вирішень в архітектурі споруд Львова доби історизму. Проведений порівняльний аналіз процесів розвитку архітектури даного періоду з передовими загальноєвропейськими тенденціями і визначені особливості львівського шляху розвитку. Виявлене значення архітектури доби історизму для подальших процесів архітектурного розвитку Львова.

Ключові слова: архітектурний стиль, архітектурний прототип, історизм, стилєве вирішення, архітектурно-композиційне вирішення.

АННОТАЦИЯ

Линда С.Н. **Стилистические и архитектурно-композиционные аспекты развития архитектуры Львова периода историзма в XIX-нач. XXвв.** - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01. - Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. Государственный университет «Львовська политехника», Львов, 1999 г.

В диссертации научно обобщены результаты исследований предшественников. На основе разработанной методики стилистического и архитектурно-композиционного анализа определены закономерности в развитии стилистических и архитектурно-композиционных решений архитектуры Львова периода историзма. Проведен сравнительный анализ процессов развития львовской архитектуры с передовыми европейскими тенденциями этого периода и определены особенности львовского пути развития архитектуры изучаемого периода. Определено значение архитектуры периода историзма для будущего архитектурного развития Львова.

Ключевые слова: архитектурный стиль, архитектурный прототип, историзм, стилевое решение, архитектурно-композиционное решение.

SUMMARY

Linda S. M. **“Style and architectural-compositional aspects of Lviv architecture development during historismus period in the 19th – the beginning of 20th cen”** – Manuscript.

The thesis for a candidate's degree in architecture by speciality 18.00.01.- The theory of architecture, restoration of monuments. Lviv Polytechnic State University, Lviv, 1999.

The scientific generalisation derived from the results of the previous investigations in the history of Lviv architecture of the 2nd half of the 19th cen. Presented in the dissertation, proved that a complex picture of Lviv architecture development of the historismus epoch has not yet been created. This conclusion helped to break fresh ground while postulating the object and tasks of the work. General scientific methods as well as a specially designed technique of the stile and architectural-compositional analysis were applied. The suggested technique based on the system of classifiers: topological, functional-typological, style and compositional, allowed to effectively detect the objects of investigation amongst a lot of buildings erected during the historismus period and to determine their number for conducting factor analysis, the factofs being style and architectural-compositional characteristics of Lviv buildings' architecture dating back to the second half of the 19th cen.

Style characteristics concerned the following lines: detecting of the architectural prototypes of the courses of style development, determining of the dynamics of their changes in Lviv architecture, specifying of the basic elements in the building's style formation, finding out of the associative aspects for choosing of a particular style for a particular functional type of building. Compositional characteristics concerned the following lines: detecting of the architectural prototypes of the compositional solutions development, analysis with reference to the types compositional solutions, analysis of the compositional solutions development with referens to the chronology of building designing. The results of the stylistic and architectural-compositional analysis allowed to determine the regularities of their development and to outline period of their development: early, mature and late historismus.

The comparative analysis of the processes of architecture development in the studied period and the progressive general European tendencies allowed to detect the peculiarities of Lviv lines of architecture development during the historismus period. The latter was characterised by the coincidence of the order of stages when compared to European historismus and by the chronological legging behind diminished by the end of century. Analytical survey of Lviv architecture development in the 20th cen. made it possible to show the importance of the historismus epoch for the processes characteristic of the following stages of Lviv architecture development.

Key words: architectural style, architectural prototype, historismus, style solution, architectural-compositional solution.

Динаміка змін стилевих спрямувань у архітектурі Львова періоду історизму

		СТИЛЬОВІ СПРЯМУВАННЯ																	
		Класичний напрямок					Романтичний напрямок					Протофункціоналізм							
Періоди розвитку	Етапи розвитку	Роки	Неоренесанс італійський	Неоренесанс франц.	Неоренесанс німецький	Неоєлінізм*	Стиль "Другої імперії"	"Другий класицизм"	Необарокко	Еклектика	Неороманізм		Неоготика	"Арс-і-манієра" стиль"	"Народний романтизм"	Надвієвська готика	Неовізантизм	"Швейцарський стиль"	"Орієнтальний стиль"
			Історизм	ранній	1840														
1850																			
1860																			
зрілий	1870																		
	1880																		
пізній	1890																		
Модерн	1900																		
	1910																		

Умовні позначення:

*-термінологія автора дослідження

У забудові Львова виявлено:

1-5 споруд даного стилєвого спрямування
 5-10 споруд
 - більше 10 споруд

Підписано до друку 22.09.99.

Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.

Друк на різнографі. Умовн. друк. арк. 1,16. Умовн. фарбо-відб. 1,1.

Тираж 120 прим. Зам. 427.

Видавництво Державного університету "Львівська політехніка"
Львів, вул. Ф.Колесси, 2

1995

АВ 43.730

МЕДИЦИНА

МИСТ